

Nr 9

Utrikesutskottets betänkande i anledning av motion om utvidgning av folkrättens regler för krigföring.**Motionen**

I motionen 1973:99 av herr Hermansson m. fl. (vpk) föreslås ”att riksdagen hos regeringen hemställer om att inom vederbörliga FN-organ förorda en utvidgning av folkrättens regler för krigföring till att omfatta de multinationella företagens delaktighet i krigsförbrytelser”.

Motionärerna hänvisar till att användningen av vissa vapen strider mot de folkrättsliga reglerna för krigföring. Vidare lämnas uppgifter om vissa amerikanska firmors tillverkning av stridsmedel. Motionärerna önskar få till stånd en undersökning av de multinationella företagens verksamhet och ställa den i den internationella offentlighetens rampljus. I motionen citeras bl. a. uttalanden i amerikansk debatt av innebörd att det skulle utgöra en varning för industrin överallt om den var tvungen att med militärerna dela ansvaret för krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten.

Utskottet

Motionen 1973:99 berör frågan om möjligheten att kriminalisera den tillverkning som multinationella företag bedriver av vapen och andra stridsmedel, vilkas användning är folkrättsligt förbjuden.

Dessa frågor har särskilt uppmärksammats av olika ideella organisationer i Förenta staterna, som bl. a. varit verksamma för att upplysa allmänheten om förekomsten av kontrakt mellan amerikanska firmor och krigsmakten om tillverkning av delar för bl. a. vissa särskilt grymma anti-personella vapen. Av uppgifter som publicerats av dessa organisationer framgår att ifrågavarande legotillverkning motsvarar endast en mycket liten del av den årliga amerikanska försvarsbudgeten, ehuru ett hundratal firmor är engagerade i verksamheten.

De internationella strävandena att begränsa krigets lidanden koncentreras till förhandlingar om nedrustning och rustningsbegränsning, om fastställande av förbud mot användningen av vissa vapen och stridsmetoder samt om införande av internationella straffbestämmelser för brott mot folkrätten i krig.

Här må erinras om att strävandena att åstadkomma förbud mot *tillverkning* och innehav av vissa vapen och stridsmedel – huvudsakligen ett arbetsområde för nedrustningsförhandlingarna – inte hittills lett till genomgripande resultat.

Ett förbud mot tillverkning av kärnvapen och andra kärnladdningar

har införts genom 1968 års fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen. Varje icke-kärnvapenstat, som är fördragspart, förbinder sig sålunda att icke tillverka eller på annat sätt förvärva kärnvapen eller andra kärnladdningar.

Produktionsförbud har också uppställts beträffande bakteriologiska vapen. 1971 års konvention om biologiska stridsmedel föreskriver sålunda bl. a. att konventionsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för att förbjuda och förhindra utveckling, tillverkning och lagring av biologiska vapen och toxiner inom vederbörande staters territorier, resp. under deras jurisdiktion eller kontroll annorstädes. Konventionen träder i kraft, när 22 stater, däribland Förenta staterna, Sovjetunionen och Storbritannien, har deponerat sina ratifikationsinstrument. Hittills har 11 stater ratificerat konventionen, däribland de tre nämnda stormakterna.

Nedrustningskommissionen i Genève har nu beslutat att ge prioritet åt utarbetande av förbud mot tillverkning och lagring av kemiska vapen. Sverige har verkat för att en effektiv konvention på detta område skall komma till stånd. Den svenske delegaten i nedrustningskommissionen framlade den 26 april 1973 på tio icke-paktanslutna medlemmars vägnar ett dokument, som redogör för hur ett avtal enligt deras uppfattning bör se ut. Dokumentet behandlar bl. a. mera detaljerat än som gjorts tidigare frågan hur ett kontrollsystem kan byggas upp med en kombination av nationell och internationell kontroll och med ett internationellt kontrollorgan.

I detta sammanhang kan vidare hänvisas till att FN:s generalsekreterare på uppdrag av generalförsamlingen utarbetat en rapport rörande napalm och andra brandvapen. Rapporten har nu cirkulerats till medlemsregeringarna för deras synpunkter. Ärendet står på dagordningen för generalförsamlingen hösten 1973. Från svensk sida har understrukits den vikt som man fäster vid att medlemsregeringarna avger synpunkter på rapporten för att därmed förse generalförsamlingen med en fast grundval för ett beslut beträffande den fortsatta behandlingen av frågan rörande begränsningar i tillverkning och lagring av napalm och andra brandvapen.

Resultaten av det internationella arbetet på nedrustningens område har hittills inte på långt när motsvarat förväntningarna. Förhoppningen är nu att bl. a. de amerikansk-sovjetiska förhandlingarna om begränsning av strategiska vapen skall kunna förbättra förutsättningarna även för de mera globalt inriktade nedrustningssträvandena.

Det internationella arbetet för att utvidga reglerna för humanisering av krigföring, bl. a. införande av förbud mot *användningen* av vissa vapen har avsatt flera resultat än nedrustningsarbetet. Det föreligger sålunda enighet om vissa allmänna principer om de typer av vapen som inte får användas, liksom om ett antal specifika förbud mot vissa vapen och stridsmedel. Ett av skälen varför detta arbete varit mera framgångsrikt än ansträngningarna att åstadkomma tillverkningsförbud torde vara att det inte föreligger samma svårigheter att effektivt kontrollera förbud mot användning som förbud mot tillverkning av krigsmateriel.

En svårighet är att vissa stater torde bedöma det önskvärt att fortsätta

tillverkningen och hålla förråd av ett vapen, vars användning är förbjuden, för att i repressalicsyfte kunna använda detsamma, om motsidan i en väpnad konflikt skulle begagna vapnet i strid med gällande förbud.

Allmänna folkrättsliga regler om förbud mot vissa typer av vapen finns i 1907 års fjärde Haag-konvention angående lagar och bruk i landkrig. Där uppställs bl. a. förbud att använda vapen, projektiler eller ämnen som är ägnade att förorsaka onödiga lidanden. Ur denna konvention liksom ur folkrättslig sedvänja kan vidare härledas ett principiellt förbud mot användning av vapen som urskiljningslöst drabbar civila och militära mål, liksom mot förrådiska stridsmedel eller stridsmetoder.

Specifika förbud finns uppställda i 1899 års Haag-deklaration mot användningen av s. k. dum-dum-kulor, i 1907 års nämnda Haag-konvention mot användningen av gifter och förgiftade vapen samt i 1925 års Genève-protokoll mot användning av kemiska och bakteriologiska stridsmedel. Däremot föreligger inte sådana specifika förbud beträffande den grupp av vapen som nämns i motionen 1973:99, nämligen napalm, fosforbrandbomber, anti-personella bomber och minor, t. ex. stålkulebomber, lövminor etc. Det må i detta sammanhang också nämnas att det i motionen nämnda s. k. 1923 års Haag-reglemente för luftkrigföring inte har trätt i kraft.

Frågan om att på grundval av de allmänna folkrättsliga principerna utarbeta klara förbud mot användningen av vissa konventionella vapen – bl. a. hela den grupp som nämns i motionen 1973:99 – har aktualiserats i det internationella arbete som pågår för att modernisera folkrättens regler rörande väpnade konflikter.

Förhandlingsverksamheten på detta område beräknas bli intensiv under 1973 och 1974 både inom FN och inom ramen för de av Internationella Röda kors-kommittén anordnade konferenserna. Sverige tar aktiv del i detta arbete och har kommit med ett flertal förslag – delvis av stor principiell betydelse.

Internationella Röda kors-kommittén fortsätter sin strävan att få fram ett acceptabelt förslag till nya överenskommelser som bl. a. innehåller förbud mot vapen som orsakar onödigt lidande. Enligt svensk mening bör man därutöver konkret precisera vilka vapen som här avses. Uppfattningarna i denna fråga är rätt skiftande mellan olika stater. De svenska försöken att verka för att man tydligt skall ange vilka vapen som är förbjudna har stött på motstånd från olika håll, men förhoppningen är att detta motstånd framdeles skall minska.

Internationella Röda kors-kommittén har inbjudit till ett antal expertkonsultationer berörande bl. a. frågan om speciellt grymma konventionella vapen. Dessa konsultationer har tillkommit efter förslag av Sverige och några andra stater.

Den schweiziska regeringen planerar att sammankalla en konferens på diplomatnivå i början av 1974 för behandling av Internationella Röda kors-kommitténs olika förslag.

Vad angår frågan om internationell *kriminalisering* av brott mot

folkrätten, så har detta arbete bedrivits bl. a. i FN:s kommission för internationell rätt, varvid man sökt få till stånd definitioner av brott mot krigets lagar. Verksamheten har emellertid legat nere sedan man, i samband med försök till kodifiering av principerna i Nürnberg-stadgan, inte kunnat enas om en definition av begreppet aggression. Från svensk sida har man senast under 1972 års generalförsamling yrkat på återupptagande av arbetet på en internationell brottsbalk, särskilt i vad den berör krigsförbrytelser. Enligt svensk uppfattning bör sådant arbete inte behöva vila i avvaktan på att FN når fram till en överenskommen definition av begreppet aggression, något som sannolikt kommer att dröja ännu en avsevärd tid.

Utskottet konstaterar att den svenska utrikespolitiken traditionellt varit starkt inriktad på att främja det internationella arbetet för utveckling av folkrättens regler om humanitet i krig samt för nedrustning och rustningsbegränsningar. Vidare tillhör Sverige de länder som har visat det största intresset för att få till stånd en internationell brottsbalk.

Självfallet måste målet vara att utvidga folkrätten på dessa områden, bl. a. genom att i största möjliga utsträckning åstadkomma förbud inte bara mot användning utan även mot tillverkning av inhumana och grymma stridsmedel. Förbuden måste avse all tillverkning, vilket innebär att de bl. a. bör vara så utformade att de effektivt stoppar även den tillverkning som bedrivs av multinationella företag. Det må här erinras om att 1971 års konvention om biologiska stridsmedel – när den trätt i kraft – kommer att ålägga de till konventionen anslutna staterna att förhindra all tillverkning av ifrågavarande stridsmedel inom vederbörande staters territorier, resp. under deras jurisdiktion eller kontroll annorstädes.

De multinationella företagens roll i detta och liknande sammanhang förtjänar att uppmärksammas. En skärpt nationell och internationell lagstiftning som reglerar dessa företags verksamhet diskuteras inom olika internationella fora, bl. a. ILO.

Utskottet förutsätter att man från svensk sida ägnar särskild uppmärksamhet åt dessa frågor. Utskottet anser emellertid inte realistiskt att Sverige, på det sätt som föreslås i motionen 1973:99, tar initiativ för att brännmärka tillverkningen av vissa vapen såsom krigsförbrytelse, innan det uppställts folkrättsliga förbud mot sådan tillverkning. Med hänvisning till det som här anförts avstyrker utskottet motionen 1973:99.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1973:99.

Stockholm den 8 maj 1973

På utrikesutskottets vägnar
ARNE GEIJER

Närvarande: herrar Arne Geijer i Stockholm (s), Dahlén (fp), Bengtson i Jönköping (c), fru Lewén-Eliasson (s), herrar Adamsson (s), Johansson i Jönköping (s), Wirmark (fp), Palm (s), Korpås (c), Göransson (s), Turesson (m), Hellström (s), Ericson i Örebro (s) och fru Nilsson i Kristianstad (c).